

öt, hanem h é t intonációs alaptípusról szól (4. és 10. lap). Egyébként aligha helyeselhető, hogy Kologrivova nem mutatja be az IK-5-ös intonációs alaptípust, ugyanis aligha hihető el, hogy az nem fordulhat (!) elő az orosz nyelvű óravezetés során. Azt sem szabad elhallgatni, hogy Brizkunova intonáció-teóriája mellett a szovjet szakirodalomban más (helyenként talán motiváltabb) intonációs leírások is léteznek (vö.: pl. L. V. Bondarko. Zvukovoj sztroj szovremen-novo russzkovo jazika, M., 1977, sztr. 160–173.; M. I. Matuszevics. Szovremennij russzkij jazik. Fonetyika, M., 1976, sztr. 241–278.).

Nem tartjuk helyesnek, hogy a könyvből nincs kitéve a *hangsúly* a szavakon. A külföldiek számára kiadott, hasonló célzatú munkák esetében ennek komoly didaktikai jelentősége lehet.

A könyv végén célszerű lenne szójegyzéket is adni, ebből ugyanis világosan kiderülne, mely lényeges szavak maradtak ki a segédkönyvből, amelyeknek viszont nem szabad kimaradniuk.

Mindezen apró megjegyzések ellenére Kologrivova könyvét jó munkának tekintjük, amely alkalmas az orosz óravezetéssel kapcsolatos kifejezések, modellek beszédbeli aktivizálására, valamint arra, hogy – nyelvi vonatkozásban – mintául szolgáljon mind az orosz tanár, mind a leendő orosz tanár számára. Ugyanakkor ez a könyv sok vonatkozásban szerencsés kiegészítést is jelent a nálunk használatos iskolai kifejezések gyűjteményéhez.

H. Tóth Erika

Gáspár László:

EGYSÉGES VILÁGKÉP, KOMPLEX TANANYAG

A könyv címe nagyon a lényegre fogalmazza meg, s tulajdonképpen az egész könyv mondanivalóját kifejezi. Mindjárt a könyvismertetés elején mondjuk meg, hogy rövid ismertetés helyett csak hosszabb tanulmányban lehetne a könyv értékeit fejtegetni. Erre annál inkább is szükség lenne, mivel 2200 példányban jelent meg – indokolatlanul és érthetetlenül. Akkor, amikor az új általános iskolai tanterv több éves körütekintő és nagyon széles körű munkálkodás után megjelent, és nagyon sok pedagógus fáradozik azon, hogy az új dokumentumot minél eredményesebben valósítsa meg a maga iskolai gyakorlatában, feltétlenül szükséges lett volna, hogy számukra ilyen elméleti és gyakorlati vonatkozású segítséget adjunk. Valóban furcsa az, hogy az új nevelési és oktatási tanterv elméleti alapjait tárgyaló könyvhöz a pedagógusok zöme nem tud hozzájutni.

Mindenki számára világos mind az elmélet, mind pedig a gyakorlat oldaláról, hogy az új dokumentumban megjelölt nevelési és oktatási feladatok, célkitűzések végrehajtása nem lesz

könnyű feladat. E célkitűzéseket csak azok tudják eredményesen megoldani, akik nagyon alaposan ismerik mindazokat a tudományos elméleteket, amelyekre a tantervi célkitűzések épülnek. Ismeretes, hogy az új tanterv egyik legalapvetőbb újdonsága az, hogy a tudományok fejlődésével párhuzamosan határozottabb formában törekszik megoldani a külön álló tantárgyak összekapcsolását, integrálását. Ennek kimunkálása is komoly tudományos, pedagógiai és módszertani erőfeszítést igényelt. Még nehezebb lesz természetesen ennek megtanítása és a gyakorlati iskolai oktatásban való megvalósítása. Nem túlozzuk el tehát, ha azt mondjuk, hogy az új tanterv célkitűzéseit csak elméletileg nagyon alaposan felkészült tanárok tudják végrehajtani. Ilyen funkciót tölt be Gáspár László könyve is (és ezért lenne jó, ha valamennyi pedagógus tanulmányozná és a könyvből leszűrt tanulságokat hasznosítaná).

A könyv címére az előbb már utaltunk. Most ismét meg kell említenünk tömören is találó megfogalmazását. Jelzi ez a cím azt, hogy a szerző a nevelést s ezen belül a világnézetit nevelést nem választja szét az oktatástól, pontosabban a komplex tananyagok oktatásától. A szerző könyvének előszavában így fogalmazza meg célkitűzését: „A szentlőrinci iskolakísérlet nem egyszerűen „az oktatás egyeduralma” ellen, hanem azért is küzd, hogy a tanítás-tanulás folyamatát – mint „szerves összevetőt” – a szocialista nevelési folyamat egészébe illesse be; tehát, hogy az oktatást is nevelési folyamatként szervezze meg. Ehhez olyan lépések sorozatára van szükség, amelyek egyenként is, együttvéve is az összefüggő világkép kialakítását és az általános megismerési képességek maximális fejlesztését szolgálják. Ezért mondhatjuk, hogy a helyesen értelmezett „integrált”, komplex tantárgy lehetőség arra, hogy az oktatást a nevelési folyamatba integráljuk.”

Érdemes ezt a páromlatot nagyon alaposan átgondolni és sajátunkká tenni. Láthatjuk, hogy többről van szó, mint arról, hogy a tantárgyak szolgálják a világnézetit nevelést. A világnézetit nevelés ilyen megközelítését és eredményes megoldását az is nehezítette, hogy az oktatás hagyományos szervezeti keretei, tantárgyi anyagrendezése nem adott megfelelő lehetőséget arra, hogy a dialektikus-materialista világnézetet a maga teljességében kialakítani és formálni lehessen. Bár a világnézetit nevelés hatékonyságát több tényező is szolgálja, kétségtelen az, hogy alapvető szerepet játszik a tantárgyakban összegezett tudományos alapoknak az oktatása. Kétségtelen az, hogy az egységes világképet a tantárgyak nagyon átgondolt rendszerével lehet kialakítani és továbbfejleszteni. Gáspár László helyesen látja meg és hangsúlyozza, hogy csak ezen az úton érhetjük el azt, hogy a nevelés és oktatás folyamata egységes folyamattá integrálódik.

A könyvnek ez az alap gondolata követhető

nyomon, és teszi ezt a munkát érdekes olvasmánnyá. Az eddig elmondottak alapján attól lehet félni, hogy a mondanivaló megértése nehéz, fázasztó, talán unalmas. Aki ezt feltételezi, az téved, mivel Gáspár László könyve nagyon is leköti a figyelmet. Vitathatatlan természetesen tudományos igénye és színvonala. Elég csupán a könyv végén található jegyzeteket áttekinteni, s meggyőződhetünk arról, hogy a szerző milyen széles körű tájékozottság alapján fogalmazta meg saját mondanivalóját. Emellett mégsem teoretizáló munkát vehetünk kézbe. Gáspár László már a könyv előszavában utal arra, hogy mindaz amit leírt, csupán kísérlet, s mint kísérlet további átgondolást és finomítást igényel. Ugyanakkor elvi tételeihez mindjárt csatolja is saját elképzelését, pontosabban: rögtön ki is dolgozza azt a mintát, amelyet helyesnek lát. E minták, modellek legalább olyan érdekesek, mint az elméleti megközelítések. S értékük éppen abban van, hogy mintát adnak, amelyek alapján meg lehet próbálni azok gyakorlati felhasználását, vagy ahhoz hasonló minták kidolgozását. Ilyen például az 59–80. oldalon szereplő modell, az objektív valóság témájára kidolgozva. Ehhez kapcsolódva dolgozta ki Braun Mária főiskolai hallgató az objektív valóság témakörének alapfogalom rendszerét. Mindkét modell kimunkálása rendkívül nehéz feladatot jelentett, s ugyanakkor jó támpontul szolgál hasonló modellek elkészítéséhez. E törekvés gyakorlati megvalósítását tapasztalhatjuk az általános iskolák új tantervében is.

A szerző előszavának még egy gondolatára kell felhívni a figyelmet. Az oktatás és nevelés összekapcsolását a komplex tantárgyak segítségével más vonatkozásban is indokolja. A következőket írja: „A komplex tantárgyak jelentősége azonban túlmutat a tanítás keretein. Az elmondottakon kívül: a legfontosabb nevelési előfeltétel, az idő felszabadításának eszköze is. Természetesen alapvető jelentőségű az a kérdés, hogy mire kell időt felszabadítanunk. Közismert tény, hogy napjainkban az oktatás csaknem teljesen kitölti azt az időkeretet, amely a nevelés rendelkezésére áll. Ebből a látszataból könnyen adódhat az a téves következtetés, hogy a nevelés feladatait az oktatással kell megvalósítanunk. A tananyag és a tanítási idő csökkentésének lehetőségeit azért kell tanulmányoznunk, hogy az időt... pontosan arra szabadítsuk fel, amire való: a teljesebb, a gazdagabb emberi élet, a személyiség „bővített újratermelése” céljára. Az oktatási időt azért kell csökkentenünk, hogy a nevelési idő egészét a személyiségfejlesztés szempontjából nélkülözhetetlen tevékenységekre fordíthassuk.”

Ismét érdemes e néhány soron elgondolkodni. Azt hiszem, a komplex tantárgyak melletti „agitálásnak” nagyon meggyőző érvét fogalmazta meg Gáspár László. Újszerűsége éppen abban van, hogy elsődlegesen nem az oktatási célok és eredmények szempontjából tartja fontosnak a

komplexitás érvényre jutását – ahogyan ez általában történik –, hanem ismét a nevelési feladatokat helyezi előtérbe. Mindenki számára egyértelműen elfogadható az, hogy a személyiség sokszor hangoztatott kialakítása, fejlesztése valóban csak az oktató-nevelő munka ilyen megközelítésével lehetséges.

A könyv kevés példányszáma is indokolhatná azt, hogy még több és még részletesebb gondolatot emeljek ki az ismertetés során. Erről azért kell elsősorban lemondani, mivel akkor az egész könyvet kellene lemásolni. Az érdeklődő pedagógusok azonban remélhetően megtalálják a módját annak, hogy magát a könyvet tanulmányozzák végig.

Röviden tekintsük át a könyv felépítését, egyes fejezeit.

A könyv első fejezete „egy szakmai vita tanulságai” címet viseli, s benne a szerző a Köznevelésben 1973 őszén lefolyt vitát összegezi. A vitáindító cikket („Világnézetünk struktúrája és a komplex tantárgyak” címmel) is a könyv szerzője írta. Az első fejezetben tömör kivonatokat közöl az egyes hozzászólásokból.

A bevezető fejezet után a szerző négy nagy témakört dolgoz fel:

- I. A világnézet egysége;
- II. A komplex tantárgy;
- III. A tantárgyi rendszer;
- IV. Az elsajátítás.

E logikai felépítés a belső tartalmi egységnek, egymásra épülésnek felel meg.

A világnézet egységén belül vizsgálja azt, hogy hogyan lehet megtervezni a tananyagot tantárgyanként és azok szerkezeti egészében. E fejezetben mutat rá a szerző arra, hogy milyen módon lehet felhasználni a rendszerszemléletű tananyagtervezést a totális világnézet kialakítása érdekében. Itt olvashatjuk azt a kísérletet, amelyre már utaltam az objektív valóság modelljével kapcsolatban.

A komplex tárggyal foglalkozó fejezetben a szerző a pontosabb fogalmak kialakítása érdekében is bemutatja a hagyományos, az összevont és a komplex tantárgy lényegét, egymástól való különbözőségét. Érdeklődést válthat ki az a fejezet is, amelynek a szerző a következő címet adta: „A tudományok integrálódása a felszínen, a valóság integrálódása a mélyben.” Találós és sokat mondó ez az egy mondat is. E fejezetben belül elemzi a komplex tudományok sajátosságait és kapcsolatát, meggyőzését és eltérését a komplex tantárgyaktól.

A harmadik fejezetben a tantárgyi rendszert veszi vizsgálat alá. Ezzel kapcsolatban tér ki a tantervmélelet alapvető kérdéseire, mint például a tantárgyi keretek meghatározására, a tananyag tantárgyankénti elrendezésének lehetőségeire. E fejezetben belül is kísérletet tesz egy modell, pontosabban: egy komplex tantárgy kereteinek kidolgozására. A szerző e komplex tantárgynak „a természet és társadalom fejlődése” elnevezését adja. Nagy körültekintéssel

indokolja egy ilyen jellegű tantárgy kidolgozását és beiktatását az oktatás folyamatába. Nem kevésbé érdekes és izgalmas ezen új komplex tantárgynak a szerző által javasolt tartalmi anyaga, amelyet a szerző e könyv keretében természetesen csak vázlatosan ismertet.

A könyv befejező fejezete az elsajátítással foglalkozik. A szerző gyakorlati kísérletező tevékenységéből egyértelműen következik az, hogy nem hagyja figyelmen kívül a legpraktikusabb problémát sem, vagyis azt, hogy a komplex tantárgyak elsajátításának milyen útja, módja, problémája van. Mint már utaltam rá, a komplex tantárgyak kidolgozása az oktató, tudományos munkának csak egyik oldala. A másik mégis a legfontosabb: hogyan lehet ezt a komplex tananyagot, műveltséget elsajátítani? A szerző e kérdésre is nagy gondot fordít, s ez a fejezetre szánt oldalak számából is kiderül. E

fejezeten belül foglalkozik az elsajátíthatóság feltételeivel, a lényegi egyszerűsítéssel, az optimális tananyagmennyiséggel, a közvetítés és az elsajátítás egységével és folyamatával.

A szerző a könyv végén tömören összefoglalja az egyes fejezetek legalapvetőbb megállapításait.

Érdeklődéssel és a megismerés örömeivel tanulmányoztam ezt a terjedelmében nem nagy könyvet. Remélem, hogy több pedagógus számára szerez hasonló szellemi gazdagodást jelentő órákat. S az is remélhető, hogy többször és több példányszámban fog még megjelenni.

A szerzőtől pedig érdeklődéssel várjuk a könyvében jelzett továbbfejlesztést, a vázlatosnak és kísérletinek mondott könyv teljesebbé tevését. Tankönyvkiadó, Budapest, 1978. 185 l.

Dr. Bereczki Sándor

TANÍTVÁNYAINKNAK AJÁNLHATJUK!

Oravecz Imre:

MÁSHOGY MINDENKI MÁS

E kis verseskönyv hőseit, Nikit a költő játékos fantáziája teremtette. Igazi mai kislány, aki mindenre kíváncsi, mindennek kutatja az okát, sajátos gyermeki logikával keresi a választ a miértekre és a hogyanokra.

A versek ritmusát a sajátosan ismétlődő részek adják, amelyek legtöbbször a nyelvből fakadó humorral fejeződnek be. Tréfás hangulatú műsorhoz remek részleteket válogathatunk belőlük. Kedveleltőnek csupán néhány sornyt idé-zünk:

apu javít,
megjavítja az autót,
megjavítja a tévét,
megjavítja a rádiót,
megjavítja a húsdarálót,
megjavítja a kávéfőzőt,
megjavítja a vasalót, –
megjavítja a hajsütőt,
megjavítja a játékot,

de engem nem javít meg,
mert én javíthatatlan vagyok

Szemethy Imre rajzai jól illeszkednek a versek hangulatához.

Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1979.

Manfred Küchler:

MÁRKUS, A MÁGUS

A valóságos sok-sok *Márkus*-nak tart tükröt ez a kedves humorú, gyermeki fantáziát valóságá várazsoló könyv. Márkus jó szándékú, de-

rék kis emberke, aki azonban nagy kedvét leli a csinyekben, s ha valami feladatot bízna rá, olyankor legszívesebben egészen picikére zsugorodna össze. Állandóan erről ábrándozik – s mint az iskolai büvészszaakkör lelkes tagjának – egy napon teljesül a vágya: eltűnik a matek példatár lapjai között. Márkussal csodálatos, humoros és izgalmas kalandok történnek.

Egy-egy fejezetéből nagyszerű előadást rendezhetünk akár bábos, akár színpadi feldolgozásban. A jelmezekhez, bábfigurákhoz jó ötletet adnak Banga Ferenc rajzai.

Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1979.

Jordan Radicskov:

MI, VEREBESKÉK

Vidám, szatirikus hangú történetet írt a bolgár irodalom egyik kiemelkedő alkotója, Jordan Radicskov a gyerekeknek. (S nemcsak a történetet írta, de maga készítette hozzá az illusztrációkat is.)

A verébnemzetség egyik vitéz tagja, Dzsiff számol be a mulatságos verébvilágról, de rajta kívül megismerkedhetnek a gyerekek a verébcskék olyan érdekes „egyéniségeivel” is, mint Langaléta Lábú, Csirr, Fütüörésző Gyalogos, Drága Uram stb. S az, hogy a gyerekek majd kicsit hasonlóan találják a verébcskék világát, életét az emberekéhez, netán egy kicsit önmagukra ismernek, nem lesz véletlen. Ugyanakkor sok hasznosat is megtanulhatnak a körülöttük élő állatokról.

Király Zoltán fordítása külön is értéke a könyvnek.

Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1979.